

KOBYLIŃSKI, Andrzej: *O možnosti zbudowania etyki nihilistycznej : Propozycja Gianniego Vattima.*

Warszawa : Wydawnictwo Uniwersytetu

Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2014. 340 s.

ISBN 978-83-64181-50-4

S pojmom „nihilizmus” sa v súčasnosti stretávame veľmi často. Mal pravdu F. Nietzsche, keď pred viac ako sto rokmi tvrdil, že nihilizmus stojí pred bránami Európy a svoj triumf zaznamená v 21. storočí? Mal pravdu M. Heidegger, keď nihilizmus pokladal za nevyhnutný osud západného sveta? To sú otázky, ktoré si vyžadujú rozsiahle interdisciplinárne skúmanie. Zaoberá sa nimi aj filozofia. V Taliansku sú to najmä autori M. Cacciari, S. Givone, V. Possenti, E. Severino, F. Vercellone, V. Vitiello, F. Volpi. Medzi najoriginálnejšie analýzy nihilizmu rozhodne patria práce G. Vattima. Práve jeho postoj je predmetom skúmania poľského autora Andrzeja Kobylínského v knihe *O možnosti zbudowania etyki nihilistycznej : Propozycja Gianniego Vattima*. Skúma v nej možnosť utvorenia nihilistickej etiky. Prichádza k záveru, že vo svetle Vattimových argumentov je možná istá forma „slabej etiky”, ktorá sa môže vzdať transcendencie. Táto forma etiky sa javí ako jedna z viacerých foriem nového humanizmu. Hlavným cieľom Kobylínského je kriticky analyzovať Vattimovo chápanie nihilizmu a predstaviť jeho originálnosť vzhľadom na ďalšie interpretácie viacerých talianskych autorov posledných desaťročí. Za kritérium skúmania si zvolil možnosť utvorenia nihilistickej etiky.

Najskôr v 1. kapitole predstavuje samotný fenomén nihilizmu, jeho podstatu a jeho historické interpretácie. Ďalej v 2. kapitole predstavuje niektorých talianskych autorov a ich návrh, ako prekonať nihilizmus. G. Vattimo sleduje presne opačný cieľ – nechce prekonať nihilizmus, ale radí prijať ho a stať sa ešte nihilistickejší. Podľa Kobylínského títo autori majú spoločnú potrebu vytvoriť primerané chápanie etiky voči nihilizmu. Analýza chápania slabého myslenia je predmetom 3. kapitoly. Provokačný termín „slabé myslenie” predstavuje teóriu oslabenia bytia v období konca metafyziky a popretie karteziánskeho chápania subjektu. „Slabé myslenie” pokladá za mnohoznačný termín obsahujúci paradoxy, v istom zmysle dokonca za protirečiaci. Vo 4. kapitole Kobylíński skúma vzťah medzi kresťanstvom a nihilizmom. Vattimo je totiž presvedčený, že jeho diagnóza nihilizmu nie je v protiklade s kresťanstvom; ide skôr o reinterpretačnú a demytologizáciu základov kresťanského posolstva, keďže slabá ontológia a hermeneutika, ktoré odkazujú na F. Nietzscheho a M. Heideggera, sú v mnohom záveršením historického procesu rozvoja kresťanského myslenia. Apológia nihilizmu, nihilistická reinterpretácia kresťanského posolstva a zrod slabej formy

nihilizmu majú kľúčovú úlohu pri definovaní možnosti utvoriť nihilistickú etiku milosrdenstva v období pádu metafyzického základu (5. kap.). Pre Vattima to predstavuje nemožnosť utvoriť metafyzickú etiku, teda aplikovanie prvých princípov. Podľa neho jedinou možnou etikou v súčasnosti je postmetafyzická etika, ktorá sa stáva formou nihilistickej etiky milosrdenstva. Táto etika by mala odpovedať na ohrozenie plynúce zo súčasnej vedy a techniky a vytvoriť základy pre laickú bioetiku. V poslednej, 6. kapitole Kobyliński ponúka odpovede na niektoré pochybnosti, ktoré vyplývajú z nihilistickej etiky. Najväčší problém vidí vo vzťahu medzi kresťanstvom a nihilizmom a v prijatí jeho hermeneutiky.

Kobyliński pokladá Vattima za mysliteľa schopného ponúknuť riešenia. Zdôrazňuje najmä Vattimove neprimerané chápanie metafyziky. Vattimo sa totiž odvoláva na Heideggera a spochybňuje bohatú tradíciu metafyziky B. Pascala, S. Kierkegaarda, M. Blondela či M. Unamuna. Preto je veľmi ťažké zladiť hlboko skeptický postoj slabého myslenia s kategorickým odmietnutím iných modelov metafyziky. Ak by podľa Kobylińskiego bol Vattimo dôslednejší vo svojich slabých návrhoch, musel by prijať aj existenciu iných metafyzických pohľadov na realitu a etiku. Vattimo nechápe nihilizmus v zmysle úplnej anarchie a morálneho zničenia; neidentifikuje ho s nebytím. Podľa neho sme v súčasnosti príliš málo nihilistickí, a to v tom zmysle, že nie sme schopní do dôsledkov prežiť skúsenosť pádu základu bytia a prvých princípov.

Kobyliński sa pripája k tým kritikom G. Vattima (V. Possenti, G. Reale), ktorí postulujú prekonanie nihilizmu na základe klasického pohľadu na svet a na človeka, teda v návrate ku klasickej filozofii bytia a k pohľadu na človeka ako na osobu. Nihilizmus v súčasnej podobe je totiž antihumanizmom.

Prekonať ťažkosti spojené s nihilizmom je podľa Kobylińskiego možné jediným spôsobom: v súčasnosti sa netreba zaoberať jeho prekonaním, ale treba si klásť otázky, k akej etike nás nihilizmus privádza. V tejto oblasti prináša Vattimo zaujímavý názor.

V dnešnom čoraz sekularizovanejšom svete potrebujeme také etické modely, ktoré by boli ochotní prijať všetci, čo odmietajú potrebu stabilného základu morálky a kultúry. Ak sa stretávame s odmietaním metafyzickej etiky, treba hľadať nové formy postmetafyzickej etiky, ktoré budú schopné zabrániť morálnej anarchii a diktatúre relativizmu. Vattimova nihilistická etika milosrdenstva je príbuzná s Kantovou formálnou etikou. Podľa Vattima princíp pokladať druhých za cieľ osebe, a nie za prostriedok nepochádza z prirodzenosti, ale z kresťanského milosrdenstva. Ak by chýbal postoj milosrdenstva, neexistuje nijaké presvedčivé odôvodnenie, prečo treba pred vlastnými záujmami uprednostniť univerzálne princípy. Pojmy dobra a zla v tomto postoji nahrádzajú pojmy súcitu a násilia, keďže to podľa Vattima vedie k obmedzovaniu násilia a ku zväčšovaniu súcitu. Takáto etika nemá nijaké normy, ktoré by sa týkali zvláštnych kategórií ľudských skutkov. Zostáva len všeobecný imperatív spočívajúci v praktickom pravidle, ktoré zaväzuje obmedzovať násilie a zväčšovať súcit. Kobyliński je presvedčený, že takáto etika nie je celkom uspokojujúca. Zároveň však treba brať do úvahy, že Vattimo rieši tieto problémy s ohľadom na sekularizovanú a multikultúrnú spoločnosť, takže etika, ktorú navrhuje –

hoci slabá a obmedzená – má vzhľadom na totálne axiologické prázdno či vzhľadom na radikálnu morálnu anarchiu svoj prínos.

Nihilistická etika milosrdenstva starostlivo nariaďuje, aby sa starosť o slabých alebo o ľudí na okraji, či o tých, ktorých zasahuje zlo alebo násilie, riešila v oblasti sociálneho života a interpersonálnych vzťahov. No na druhej strane Vattimova etika nie je schopná vyriešiť bioetické problémy. Preto sa Vattimo prikláňa k takzvanej „bioetike bez dogiem“, ktorá je veľmi blízka utilitarizmu P. Singera a ktorá ospravedlňuje väčšinu negatívnych prejavov súčasnej biotechnologickej revolúcie. No na obranu človeka v rámci bioetiky sa mimo personalistického prístupu dá urobiť veľmi málo.

Kobyliński nesúhlasí s Vattimom, ktorý kresťanstvo chápe ako kultúrny proces, kresťanstvo identifikuje s nihilizmom a podáva novú definíciu kresťanského náboženstva. Vo Vattimovej nihilistickej reinterpretačii kresťanského posolstva kresťanské pojmy nadobúdajú sekularizovanú formu. Inými slovami, obsah kresťanského posolstva stráca historický a realistický charakter a mení sa na súhrn metafor a mýtických rozprávání. Viera a správanie, ku ktorému viera vedie, sú prenesené výlučne na úroveň kultúrnej tradície.

Čo si máme myslieť o normatívnosti tohto etického postoja? Alebo všeobecnejšie: Je možná normatívnosť akejkoľvek postmetafyzickej etiky? Kobyliński tvrdí, že podľa Vattima je to možné. Jeho etika neopúšťa celkom normatívnosť, ide však o slabú normatívnosť, ktorá nechce byť univerzálnou; vyplýva skôr z dialógu a z rešpektu k uskutočňovaniu konkrétnych morálnych princípov. Ide v podstate o súhlas a dohodu.

Kobylińského analýzu môžeme zhrnúť takto: Úlohou súčasnej filozofie nemá byť ani tak úsilie prekonať nihilizmus, ako skôr pochopiť jeho podstatu a vybudovať primerané formy etiky, ktoré v stretnutí s nihilizmom obstoja.

Keďže téma nihilizmu je veľmi aktuálna a jeho slabá forma u nás málo známa, kniha poľského autora je veľmi cennou analýzou, ktorá umožňuje zorientovať sa v danej problematike, a je povzbudením neobchádzať problémy, čo vytvára postmoderna, ale hľadať riešenia.

PhDr. Oľga Gavendová, PhD.
RK CMBF UK
Kapitulská 26
814 58 Bratislava